

پایداری توسعه اشتغال در سکونتگاه‌های روستایی با تأکید بر استقرار صنایع تبدیلی کشاورزی

مؤلف:

علی محمد ادادی

(کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی)

۱۳۹۸

سرشناسه	خدادادی، علی، ۱۳۶۳ -
عنوان و نام پدیدآور	پایداری توسعه اشتغال در سکونتگاه‌های روستایی با تاکید بر استقرار صنایع تبدیلی کشاورزی/مولف علی خدادادی.
مشخصات نشر	تهران: انتشارات صالحیان، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	خ. ۱۹۲ ص.
شابک	978-622-214-189-9
وضعیت فهرست نویسی	فیپا
یادداشت	واژه‌نامه: ص. ۱۹۱
موضوع	نیروی انسانی -- برنامه‌ریزی در روستاها
موضوع	Manpower policy, Rural
موضوع	روستاها در توسعه -- ایران
موضوع	*Villages in development -- Iran
رده بندی کنگره	۹۸، ۲، خ/۵۷۱۰/۸ HD
رده بندی دیویی	۴۲، ۳۳۱/۱
شماره کتابشناسی ملی	۳۳۲۹۰

پایداری توسعه اشتغال در سکونتگاه‌های روستایی با تاکید بر استقرار صنایع تبدیلی کشاورزی

مؤلف	علی خدادادی
سال چاپ اول	۱۳۹۸
شمارگان	۱۰۰۰
ناشر	صالحیان
صفحه آرایشی	سمیه خوانین مقدم
شابک	978-622-214-189-9
قیمت	۱۹۰۰۰ تومان
آدرس	تهران - میدان انقلاب - خیابان کارگر جنوبی - کوچه شهدای ژاندارمری - پلاک ۱۲۷ - واحد ۳
تلفن	۰۲۱۶۶۹۷۹۳۰۰ - ۰۹۱۹۰۸۱۰۱۴۲
سایت	www.pubsalehiyan.ir

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۳	پیشگفتار
۱۷	فصل اول: مفاهیم و کلیات
۱۷	۱-۱ مقدمه
۱۷	۲-۱ فعالیت
۱۷	۱-۲-۱ کار یا فعالیت اقتصادی
۱۸	۲-۲-۱ جمعیت فعال اقتصادی
۱۸	۳-۲-۱ جمعیت غیر فعال اقتصادی
۱۸	۳-۱ اشتغال و انواع آن
۱۸	۱-۳-۱ شغل
۱۹	۲-۳-۱ اشتغال کامل
۱۹	۳-۳-۱ اشتغال ناقص
۱۹	۴-۳-۱ شاغل
۲۰	۴-۱ بیکاری و انواع آن

۲۰	۱-۴-۱ بیکار
۲۱	۲-۴-۱ انواع بیکاری
۲۱	۱-۲-۴-۱ بیکاری ارادی
۲۱	۲-۲-۴-۱ بیکاری غیر ارادی
۲۱	۳-۲-۴-۱ بیکاری استهلاکی
۲۲	۴-۲-۴-۱ بیکاری ساختاری
۲۲	۵-۲-۴-۱ بیکاری ادوری
۲۲	۶-۲-۴-۱ بیکاری فصلی
۲۲	۷-۲-۴-۱ بیکاری پنهان
۲۳	۸-۲-۴-۱ بیکاری فنی
۲۳	۹-۲-۴-۱ بیکار قبلاً شاغل
۲۳	۱۰-۲-۴-۱ بیکار قبلاً غیر شاغل
۲۳	۱۱-۲-۴-۱ محصل
۲۴	۱۲-۲-۴-۱ خانه‌دار
۲۴	۵-۱ روستا
۲۵	۶-۱ توسعه
۲۵	۷-۱ توسعه روستایی
۲۷	۸-۱ توسعه پایدار
۲۷	۹-۱ توسعه پایدار روستایی
۲۹	۱۰-۱ صنعتی شدن
۲۹	۱۱-۱ صنایع روستایی و تبدیلی
۲۹	۱-۱۱-۱ صنایع روستایی
۳۰	۲-۱۱-۱ صنایع تبدیلی
۳۱	۱-۲-۱۱-۱ صنایع محصولات زراعی

۱- ۱۱- ۲-۲ صنایع محصولات دامی..... ۳۱

۱- ۱۱- ۳-۲ صنایع محصولات باغی..... ۳۱

۱- ۱۱- ۴-۲ صنایع محصولات شیلاتی..... ۳۱

۱۲-۱ لزوم پایداری توسعه اشتغال در سکونتگاههای روستایی با تأکید بر استقرار صنایع تبدیلی
کشاورزی..... ۳۲

فصل دوم: جایگاه و میزان توسعه و توسعه پایدار در روستاها..... ۳۵

۱-۲-۱-۱-۲ مفهوم توسعه..... ۳۵

۲-۲-۲-۲-۲ توسعه و جایگاه آن در روستاها..... ۳۶

۱-۲-۲-۱-۲ مفهوم توسعه..... ۳۶

۲-۲-۲-۲-۲ لزوم توسعه روستایی..... ۳۷

۳-۲-۲-۳-۲ توسعه پایدار..... ۳۸

۴-۲-۲-۴-۲ ضرورت توسعه پایدار در روستاها..... ۴۰

۵-۲-۲-۵-۲ تحولات توسعه روستایی در ایران..... ۴۱

۶-۲-۲-۶-۲ جایگاه توسعه روستایی در برنامههای عمرانی قبل از انقلاب..... ۴۲

۷-۲-۲-۷-۲ جایگاه توسعه روستایی در برنامههای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بعد از انقلاب..... ۴۵

۳-۲-۳-۳-۲ ضرورت و میزان سطح توسعه در روستاها..... ۴۷

۱-۳-۲-۱-۳-۲ ضرورت توسعه در روستاها..... ۴۷

۲-۳-۲-۲-۳ میزان توسعه در سطح روستاها..... ۴۹

۳-۳-۲-۳-۳ نتایج توسعه در سطح روستاها..... ۵۱

۴-۳-۲-۴-۳ تحلیل نتایج توسعه در سطح روستاها..... ۵۸

۴-۲-۴-۴-۲ توسعه پایدار در روستاها..... ۶۰

۵-۲-۵-۴-۲ ضرورت توسعه پایدار در روستاها..... ۶۲

۶-۲-۶-۴-۲ برخی از نتایج بدست آمده از مطالعات توسعه پایدار در روستاها..... ۶۶

۲-۷ تحلیل نتایج توسعه پایدار در روستاها..... ۷۶

فصل سوم: ویژگیها و شرایط کنونی اشتغال در روستاها..... ۸۱

۱-۳ مقدمه..... ۸۱

۲-۲ ویژگیهای اشتغال در روستاها..... ۸۲

۳-۳ برخی از نتایج بهدست آمده از پژوهشهای صورت گرفته در زمینه اشتغال در روستاها..... ۸۴

۴-۳ تحلیل نتایج پژوهشهای صورت گرفته در زمینه اشتغال در روستاها..... ۹۹

۳-۵ وضعیت کنونی اشتغال در روستاها..... ۱۰۲

۳-۶ شرایط مطلوب اشتغال در روستاها..... ۱۰۵

فصل چهارم: کشاورزی، صنعت و خدمات در روستاها..... ۱۰۹

۱-۴ مقدمه..... ۱۰۹

۴-۲ فراز و فرودهای کشاورزی در روستاها..... ۱۱۰

۴-۳ شرایط کنونی بخش کشاورزی در روستاها..... ۱۱۳

۴-۴ ضرورت ایجاد صنعت در روستاها..... ۱۱۵

۴-۵ مزایا و مشکلات ایجاد نواحی صنعتی روستایی..... ۱۱۷

۴-۶ موانع توسعه صنعتی روستاها..... ۱۱۸

۴-۷ پیشنهادها..... ۱۲۰

۴-۸ شرایط کنونی بخش صنعت در روستاها..... ۱۲۰

۴-۹ وضعیت کشاورزی، صنعت و صنایع تبدیلی در برخی از پژوهشهای صورت گرفته..... ۱۲۴

۴-۱۰ تحلیل وضعیت کشاورزی، صنعت و صنایع تبدیلی در سطح روستاها..... ۱۳۴

فصل پنجم: چالشها و راهکارهای توسعه اشتغال پایدار در روستاها..... ۱۳۹

۱-۵ مقدمه..... ۱۳۹

۵-۲ برخی از دیدگاههای توسعه اشتغال در روستاها..... ۱۴۰

- ۳-۵ چالشهای فراروی اشتغال کشاورزی در روستاها..... ۱۴۵
- ۴-۵ شرایط کنونی سطح اشتغال روستاها..... ۱۴۷
- ۵-۵ زمینه سازی توسعه اشتغال در سطح روستاها..... ۱۵۱
- ۶-۵ چگونگی تصمیمگیری در روند توسعه..... ۱۵۳
- ۷-۵ راه توسعه اشتغال در روستا..... ۱۵۴
- ۸-۵ کاربرد مدلها در جهت توسعه اشتغال پایدار با تأکید بر استقرار صنایع تبدیلی..... ۱۵۶
- ۱-۸-۵ روش ضرب مکانی (L.Q)..... ۱۵۷
- ۸-۵ تکلیف رتبه بندی بر اساس تشابه به حل ایدهآل (TOPSIS)..... ۱۵۸
- ۳-۸-۵ مدل تحلیلی SVCI و چگونگی بهره گیری از آن در برنامه ریزی محیطی..... ۱۶۰
- منابع و مآخذ..... ۱۶۷
- واژه نامه..... ۱۹۱

پیشگفتار

بررسی حوله راهبردهای توسعه روستایی در کشورهای جهان سوم و در حال توسعه نشان می‌دهد که هر یک از این کشورها متناسب با ویژگی‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، تاریخی و جغرافیایی، خر روش‌های متفاوتی را در این زمینه داشته‌اند. به صورتی که در دهه‌های اخیر، به علت رشد و توسعه منابع آب و خاک، افزایش جمعیت و اشباع ظرفیت اشتغال در برجسته‌ترین بخش اقتصادی روستا (کشاورزی)، استقرار و گسترش صنایع روستایی به مثابه یکی از راهبردهای مهم و مؤثر برای ایجاد فرصت‌های جدید اشتغال، افزایش درآمد، اشاعه فناوری، افزایش تولیدات روستایی و کاهش مهاجرت، مورد توجه برنامه‌ریزان و مجریان قرار گرفته است.

در کشورهای در حال توسعه، بخصوص در کشور ما، روستاها از چالش‌های متعددی از قبیل فقر، بیکاری پنهان، تخریب محیط زیست، تداوم نابرابری در توزیع فرصت‌ها و منابع میان نواحی شهری و روستایی رنج می‌برند، که بیانگر عدم موفقیت توسعه‌ای گذشته توسعه روستایی برای ارائه راه حل موفقیت آمیزی جهت برطرف ساختن آن می‌باشد. از طرفی دیگر، این راهبردها در توزیع منافع حاصل از رشد و توسعه نیز موفق نبوده و منجر به بروز و تشدید چالش‌های مذکور شده است.

با این حال در بسیاری از برنامه‌ها، طرح‌ها، پروژه‌ها و کارهای پژوهشی انجام شده، این جنبه‌ها در روستاها، به نحوی که قبلاً گفته شد مورد توجه و بررسی قرار گرفته است. ولی در عمل و با توجه به نتایج و شرایط قابل رویت، مقوله توسعه روستاها کماکان دستخوش

تحولات و دگرگونی‌های مثبت نبوده است. روستاهایی که روز به روز جمعیت خود را از دست می‌دهند، و در بعضی از موارد خالی از سکنه می‌شوند. بنابراین حاصل این روند: قطبی شدن جمعیت بعضی از روستاها و یا نهایتاً مهاجرت به شهرهای بزرگ است، که برآیند این دو اتفاق تحولات منفی در جوامع انسانی ما خواهد بود.

از آنجا که پیشرفت جوامع روستایی، یکی از محورهای اصلی سیاست دولت است و به این منظور دولت برای دستیابی به توسعه روستایی از ابزارهای مختلف استفاده کرده و اقدامات متعددی را به مرحله اجرا در آورده است، اما مهاجرت‌های بی‌رویه و تخلیه‌ای روستاها از نیروی کارآمد به نفع نایستایی‌های اجتماعی- اقتصادی روستائیان و مشکلات روزافزون در شهرها بدل شده است. بنابراین می‌توان گفت که علی‌رغم توجهات دولت، مسئولین و پژوهشگران این عرصه، مسائل توسعه روستائیان و روستاها همچنان پابرجاست.

براین اساس با توجه به حکم بودن شرایط موجود که نشان از ناکام بودن راهبردها و سیاست‌های اتخاذ شده در زمینه توسعه روستاهاست، به نظر می‌رسد موضوع پایداری که امروزه سرلوحه تمامی فعالیت‌ها و برنامه‌های توسعه، از جمله توسعه روستایی است، بعنوان حلقه‌ای مفقوده قابل تأمل خواهد بود. بر همین اساس در اغلب مطالعات پایداری، با در نظر گرفتن این نکته، جنبه‌های مختلفی برای پایداری به طور اعم و پایداری روستایی به طور اخص مطرح شده‌اند که عمدتاً شامل سه جنبه اجتماعی - فرهنگی، اقتصادی - فنی و زیست‌محیطی می‌شوند. بطوریکه اگر بتوان جنبه‌های مختلف پایداری روستایی را با دید وسیع‌تری مورد توجه قرار داد، شناسایی بیشتر و بهتر معیارها پایداری و اقدام برای بهبود بخشیدن به آنها بسیار آسان‌تر و عملی‌تر خواهد شد.

این کتاب در پنج فصل تدوین، که هدف کلی آن واکاوی زوایای در برگیرنده زندگی روستائیان از قبیل: سطح توسعه و توسعه پایدار روستاها، مسائل کشاورزی، صنعت و اشتغال نیروی فعال روستایی، با لحاظ مهم‌ترین بعد اقتصادی روستا(کشاورزی)، از طرفی مرتفع نمودن چالش‌های فراروی آنها، با در نظر گرفتن پایدار بودن مسئله خواسته شده، از طریق راهبرد استقرار صنایع تبدیلی در جهت بهبود شرایط اشتغال بوده است. بر این اساس: در

فصل اول؛ مفاهیم کلی چون: اشتغال، بیکاری، توسعه، توسعه روستایی، توسعه پایدار و ... تعریف شده، سپس با توجه به زوایای دربرگیرنده موضوع، در فصل دوم؛ جایگاه و میزان توسعه و توسعه پایدار در روستاها مورد ارزیابی قرار گرفته، در فصل سوم؛ ویژگی‌ها و شرایط کنونی اشتغال در روستاها مد نظر بوده، سرانجام در فصول چهارم و پنجم به ترتیب به مباحث کشاورزی، صنعت و صنایع تبدیلی و چالش‌ها و راهکارهای توسعه اشتغال در روستاها پرداخته‌ایم. در اینجا لازم می‌دانم ضمن تشکر از راهنمایی‌های آقای دکتر حسین کمالی در تهیه و تدوین این کتاب، از خوانندگان محترم نیز خواهش نمایم ما را در غنا بخشیدن هر چه بیشتر به این اثر یاری رسانند، با توجه به این مقوله که علم حالتی پویا دارد و آثار نوشته شده‌ای به مانند این کتاب چه در زمان حال و چه در آینده دچار ضعف و نقصان خواهند بود.

علی خدادادی

رشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی